

IBN QUNFUḌ AL-QUSANṬĪNĪ (2012), *Comentario de la Ur̄yūza astrológica de 'Alī b. Abī l-Riṣṣā. Estudio, traducción y edición crítica de Marc Oliveras*, 281 p. castellà + 230 p. àrab, Universitat de Barcelona.

El comentari d'Ibn QunfuḌ al-Qusanṭīnī (740/1339-810/1407) al poema astrològic fet per 'Alī b. Abī l-Riṣṣā (Tunis, ca. V/XI) ve a mostrar un clar exemple de la pràctica astrològica a l'Islam occidental dels segles XIII i XIV. Fins fa pocs anys, les traduccions i estudis de treballs sobre astrologia en terres de l'Islam havien estat de procedència majoritàriament oriental. Així doncs, aquest treball contribueix a omplir un buit considerable dintre dels estudis especialitzats.

El comentari d'Ibn QunfuḌ ha estat estudiat prèviament per M. José Hermosilla, «La *Ur̄yūza fī l-ahkām* de 'Alī Ibn Abī l-Riṣṣā i su comentario por Ibn QunfuḌ», a *Anuario de Filología*, núm. 4, 1978, p. 191-198. I també per Julio Samsó en tres ocasions: «Cuatro horóscopos sobre muertes violentas en al-Ándalus y el Magrib», dins M. Fierro (ed.), *De muerte violenta. Política, religión y violencia en al-Ándalus*, Madrid, 2004, p. 479-519; i «La *Ur̄yūza* de Ibn. Abī l-Riṣṣā i su comentario por Ibn QunfuḌ (I and II)», a *al-Qanṭara*, vol. XXX, núm. 1, 2009, p. 7-39 i vol. XXX, núm. 2, 2009, p. 321-360. El treball de Marc Oliveras resumeix aquests treballs precedents, afegint-hi una introducció més extensa, juntament amb l'edició crítica i la traducció del text àrab.

'Alī b. Abī l-Riṣṣā és conegut sobretot pel seu *Kitāb al-bāri' fī ahkām al-nujūm*, del qual només disposem d'una edició de la traducció castellana alfonsina realitzada per Gerold Hilty.¹ L'edició i traducció de la *Ur̄yūza fī ahkām al-nujūm* d'Ibn Abī l-Riṣṣā, acompanyada del comentari d'Ibn QunfuḌ, ofereix l'oportunitat per a establir una aproximació al seu *Kitāb al-bāri'*. Tal com observa Oliveras, tot sembla indicar que la data de composició del comentari d'Ibn QunfuḌ fou el 774/1373, després de la mort del sultà Abū Fāris (m. 774/1372), durant el regnat

1. ABEN RAGEL, *El libro conplido en los iudizios de las estrellas*, introducció i edició de G. Hilty, Madrid, 1954; i *El libro conplido en los iudizios de las estrellas. Partes 6 a 8*, introducció i edició de G. Hilty amb la col·laboració de L. M. Vicente García, Zaragoza, 2005.

d'Abū Zayyān (774/1372-776/1374) i abans de la deportació del visir AbūBakr a Mallorca a finals del 1375.

El poema d'Ibn Abī l-Rijāl i el seu comentari s'estructuren en cinc grans seccions: introducció, condicions planetàries, interrogacions i eleccions astrològiques, i aniversaris. La introducció tracta bàsicament d'una defensa de l'astrologia. La segona secció estudia la naturalesa dels planetes i de l'esfera celeste, amb la relació final d'una de les llistes més completes que s'hagin donat de les condicions planetàries. L'apartat sobre les interrogacions astrològiques tracta extensament sobre els indicadors i les peculiaritats de cada casa astrològica; per exemple, per a la primera casa trobem una introducció a la progressió astrològica (*tasyīr*) i a les ascensions mixtes, l'*intihā*, el *jānbahtār* i les *firdārāt*. La secció sobre les eleccions conté vint-i-vuit situacions en les quals s'especifiquen els seus indicadors astrològics. Finalment, dins de l'apartat dels aniversaris dels anys del món es tracten els temes dels climes, el meridià d'Arīn i les conjuncions planetàries que ajuden a calcular certs períodes cíclics.

Hem de ressaltar que un tret distintiu del comentari d'Ibn Qunfuḍ és l'ús, per a la divisió de les cases astrològiques, del mateix mètode utilitzat per Ibn Ishāq i els seus seguidors, és a dir: el mètode de la doble longitud que al-Bīrūnī ja atribuïa als astròlegs del Magreb. Tanmateix, per al càlcul de les progressions astrològiques (*tasyīr*) entre dos indicadors (*haylāj* o *musayyir*), Ibn Qunfuḍ parla de quatre mètodes diferents però acaba preferint el mètode de les ascensions mixtes (*al-maṭāli' al-mumtaẓaja*). L'aplicació pràctica dels diferents mètodes de càlcul astrològic es pot comprovar en els nombrosos exemples que dona Ibn Qunfuḍ, especialment en els horòscops que il·lustren el comentari. Gràcies a l'útil recàlcul que fan Samsó i Oliveras, es poden datar i localitzar aquests horòscops a partir de les posicions planetàries que apareixen en els diferents manuscrits. D'aquesta manera veiem, per exemple, com el recàlcul de les posicions planetàries del cinquè horòscop, que dona com a resultat el 22 del mes lunar de *ḍū l-Hijja* 767 / 30 d'agost de 1366, ofereix una data molt probable per al moment de la *bay'a* d'Abū Fāris, ja que Ibn Qunfuḍ diu que aquest horòscop va ser calculat durant la presa de poder d'un nou governador que va estar en el càrrec durant setanta-tres mesos i mig. Utilitzant altres fonts es pot comprovar que, efectivament, Abū Fāris va morir el 22 del segon mes lunar de *Rabī'* 774 / 21 d'octubre de 1372, després d'haver governat sis anys i quatre mesos lunars, és a dir, una mica més de setanta-tres mesos solars.

Com explica Oliveras, l'edició del comentari d'Ibn Qunfuḍa la *Urjūza* astrològica de 'Alī b. Abī l-Rijāl és un bon exemple de com els antics horòscops poden arribar a ser una eina molt útil per a la datació de fets històrics, ja que la imatge concreta que ofereixen els planetes en el seu curs pel cel no es tornarà a repetir sinó al cap de molt temps. Potser per aquest motiu Ibn Qunfuḍ no va donar massa informació sobre qui eren els personatges que són objecte dels horòscops que utilitzava a l'hora d'il·lustrar les seves explicacions, donant per fet que algú amb coneixements suficients per a recalculer les posicions podria esbrinar a qui feien referència.

Josep Casulleras
Universitat de Barcelona